

УДК 785.6:787.61

Цитування:

Тущенко М. М. Національний репертуар як важлива складова фахової підготовки гітариста. *Мистецтвознавчі записки* : зб. наук. пр. 2023. Вип. 43. С. 152–156.

Tushchenko M. (2023). National Repertoire as an Important Part of a Guitarist's Professional Training. *Mystetstvoznavchi zapysky*: zb. nauk. pr., 43, 152–156 [in Ukrainian].

*Тущенко Михайло Михайлович,
старший викладач факультету
музичного мистецтва і хореографії
Київського університету
імені Бориса Грінченка
<https://orcid.org/0000-0002-4315-3651>
tuschenko_m@ukr.net*

НАЦІОНАЛЬНИЙ РЕПЕРТУАР ЯК ВАЖЛИВА СКЛАДОВА ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ ГІТАРИСТА

Метою статті є дослідження сучасного етапу розвитку українського академічного гітарного мистецтва у розрізі популяризації національного репертуару представників різних регіональних шкіл та активного його залучання в роботу під час фахової підготовки виконавців. **Методологія дослідження** ґрунтується на комплексному підході, що поєднує методи культурологічного, музикознавчого, жанрово-стильового, виконавського аналізу. Термінологія дослідження включає назви та поняття, що використовуються в музикознавстві, а також специфічні терміни, притаманні гітарному виконавству та педагогіці. **Наукова новизна** заключається в спробі цілісної характеристики новітнього національного гітарного репертуару, створеного наприкінці ХХ - в перші десятиліття ХХІ століття, яка базується на особистому практичному досвіді автора. **Висновки.** У статті наведені характеристики провідних тенденцій розвитку гітарного мистецтва з точки зору синтезу композиторської, виконавської та педагогічної площин. Надані характерні стильові та жанрові особливості сучасного гітарного репертуару. Названі перспективи розвитку гітарного мистецтва, які криються в тісній взаємодії з неакадемічною музикою (джаз, фольклор).

Ключові слова: гітарне мистецтво, академічне виконавство, композиторська творчість, гітарні школи, національний репертуар для гітари.

Tushchenko Mykhailo, Senior Lecturer, Faculty of Music and Choreography, Borys Grinchenko Kyiv University
National Repertoire as an Important Part of a Guitarist's Professional Training

The purpose of the article is to study the current stage of development of Ukrainian academic guitar art in the context of popularising the national repertoire of representatives of different regional schools and its active involvement in the professional training of performers. The article describes the characteristics of the leading development trends from the point of view of the synthesis of compositional, performing, and pedagogical planes. At the same time, the question arises of the importance of mastering the already existing national repertoire for the guitar, given its characteristic stylistic and genre abilities. **The research methodology** is based on an integrated approach that combines the methods of cultural, musicological, genre-stylistic, and performance analysis. The research terminology includes names and concepts used in musicology, as well as specific terms inherent in guitar performance and pedagogy. **The scientific novelty** lies in the attempt to characterise in a holistic way the newest national guitar repertoire created in the late twentieth and early twenty-first decades of the twenty-first century, based on the author's personal practical experience. **Conclusions.** The article describes the characteristics of the leading trends in the development of guitar art in terms of the synthesis of compositional, performing and pedagogical planes. The characteristic stylistic and genre features of the modern guitar repertoire are presented. The prospects for the development of guitar art, which lie in close interaction with non-academic music (jazz, folklore), are named.

Key words: guitar art, academic performance, composing, guitar schools, national guitar repertoire.

Актуальність теми дослідження пов'язана з вивченням творчості національних композиторів для гітари. Українське гітарне мистецтво, що синтезує впливи різних національних культур і традицій, продовжує

розвиватись в сучасних умовах інтеграційних процесів і ставити нові актуальні завдання. В сучасних реаліях об'єктивне дослідження існуючого національного репертуару й активне залучання його в навчальні програми ДМШ та

ВНЗ постає одним із першочергових та актуальних завдань в контексті наукового осмислення.

Аналіз досліджень і публікацій. В роботах сучасних дослідників часто підіймаються питання історії виконавства на гітарі, методики викладання, проблем звуковидобування та інші. Питання національного репертуару в сучасній літературі, присвяченій класичній гітарі, в останні роки підіймалось в низці праць українських музикознавців, зокрема, варто відмітити наукові статті В. Сидоренко і Т. Іваннікова, виконавців-гітаристів і педагогів, які торкаються проблеми формування національного репертуару для класичної гітари і пропонують осмислення на теоретичному рівні стану сучасного гітарного виконавства в Україні. В. Сидоренко аналізує творчість композиторів-гітаристів школи видатного українського митця М. Скорика [7]; Т. Іванніков аналізує сучасний гітарний репертуар у контексті постмодерністської естетики [3]. Також є музикознавча розвідка на дану тему у автора цієї роботи [8], але питання національного репертуару, на нашу думку, чекає більш повного висвітлення у методичній літературі.

Мета дослідження полягає в комплексному погляді на сучасний етап розвитку українського академічного гітарного мистецтва у розрізі популяризації національного репертуару представників різних регіональних шкіл та активного його залучання в роботу під час фахової підготовки виконавців.

Виклад основного матеріалу. Класична гітара в Україні у другій половині ХХ століття остаточно ствердилась в системі музичної освіти – від музичних шкіл до ВНЗ. Інструмент еволюціонував, конструктивно вдосконалився, що призвело до розширення засобів виразності і технічних прийомів гри, а також оновлення підходів до класичних традицій. З'явилась нова генерація виконавців та педагогів.

Ще на межі ХХ-ХХІ століть з'явилась потреба перегляду традиційного репертуару, а однією з основних проблем фахової підготовки гітаристів стала проблема національного репертуару. Ця проблема стає все більш актуальною з точки зору формування педагогічного, концертного репертуару тощо. Адже високий рівень академічного гітарного мистецтва може визначатись лише за наявності наступних складових: системи професійної освіти, професійного виконавства, оригінального репертуару. Тому в музичну

практику та навчальний репертуар закладів, які здійснюють підготовку молодих фахівців, потрібно вводити вітчизняні твори, написані для гітари.

Опанування існуючого національного репертуару й активне залучання його в навчальні програми ДМШ та ВНЗ дає розуміння провідних тенденцій розвитку сучасного українського гітарного мистецтва. На наш погляд, основними методичними положеннями процесу навчання мають стати:

1. Учень має ознайомитись та оволодіти прийомами та техніками гітаристів різних стилів та епох.

2. Навчання повинно будуватись не на сухому учбово-тренувальному матеріалі типу вправ та етюдів задля розвитку практичних і технічних навичок, а на вміло підбраному викладачем високомистецькому матеріалі, направленому на виховування творчого смаку. Це гарантує і естетичне задоволення від навчання.

Основною формою навчально-виховної роботи зі студентами є заняття зі спеціальності. Саме викладач несе відповідальність в питаннях виховання нової генерації виконавців через окремі зразки музичного мистецтва (в тому числі і національного). Робота педагога завжди має концентруватись на проблемі всебічного та гармонічного розвитку молодого музиканта, керуватись метою збагачення його мислення, стимулювати розвиток музичного смаку. Важливим фактором освітнього процесу, який допоможе успішному всебічному розвитку музично-виконавських даних студентів, є глибоко продуманий підбір навчального репертуару. З іншого боку, кожна національна культура (в нашому випадку – інструментальна) також розкривається, перш за все, через репертуар, створений спеціально для окремого інструменту (в даному випадку – гітари).

Педагогічний репертуар (твори, які обираються для навчальної програми) не повинен бути стихійним явищем. Викладач спеціального класу має побудувати власну репертуарну стратегію, що базуватиметься на певних принципах, які будуть визначати основні вектори розвитку виконавців – початківців.

Професійне гітарне мистецтво має великий оригінальний репертуар з творів різних епох і стилів, але при аналізі навчальних програм відчувається недолік використання саме національного репертуару, з орієнтацією на нові підходи у формуванні виконавської

майстерності гітаристів, їх художнього й технічного розвитку. Спираючись на власний педагогічний та концертний досвід, а також аналізуючи репертуар відомих виконавців на класичній гітарі, можемо стверджувати, що «гітарна класика» (певний перелік оригінальних творів і перекладень для гітари, які повноцінно розкривають художньо-технічні можливості інструменту і заслужено займають місце в навчальних і концертних програмах) має врівноважуватись сучасними зразками творчості з акцентуацією на національну композиторську шкільу.

Це відповідає тенденції, характерній для гітарної творчості межі ХХ-ХХІ століть, а саме - симбіозу та рівнозначному співіснуванні традиційних та новаторських течій в цьому виді інструменталізму, що дозволяє гітарному мистецтву яскраво самовиявлятися в системі академічного музичного інструменталізму і зберігати власну специфіку.

У вітчизняній музичній практиці достатньо творів, призначених для виконання на гітарі, хоч і не так багато українських композиторів пишуть для класичної гітари, здебільшого музичні твори для гітари соло та гітарного ансамблю створюють виконавці на цьому інструменті, які практично ним володіють.

Сучасний український гітарний репертуар сполучає традиції класичної гітарної музики з елементами національного українського музичного стилю (фольклор), а також сучасної музики (джаз), тим самим відкриваючи нові перспективи розвитку гітарного мистецтва через взаємодію зі сферою неакадемічної музики.

Вже ХХ століття стало періодом істотного збагачення репертуару для гітари, як за рахунок оригінальних творів національних композиторів, так і шляхом перекладень для гітари музики попередніх епох.

У другій половині ХХ ст. гітара стає повноправним учасником академічної культури. Її почали використовувати у всіх експериментальних течіях другої хвилі авангарду 50–70-х років. В основі творчості композиторів нового покоління лежить нове розуміння синтезу епох, стилів, напрямків, культур, що є характерним як для гітарної музики, так і для академічної музики в цілому.

Сучасні твори ставлять нові вимоги до виконавців, які мають бути не лише вправними з технічного боку, але й вміти інтерпретувати закладені композитором сенси. Сучасний гітарний репертуар характеризується суттєвим оновленням композиторської мови, жанрово-

стильових аспектів. Творчість вітчизняних композиторів можна розглядати як приклад освоєння новітніх досягнень світового музичного мистецтва, «пересаджуванням» інновацій до національного ґрунту, результатом чого стає збагачення існуючих жанрів і стилів, яскраві експерименти в галузі стилю, жанру, засобів музичної виразності.

Аналізуючи творчість композиторів-гітаристів України, можна помітити кілька тенденцій, серед яких: наслідування традицій західних композиторів, вплив на творчість вітчизняних авторів старовинної музики епохи Відродження та бароко. Творчість українських композиторів-гітаристів має широкий спектр виконання: від творів для дітей до концертних творів, орієнтованих на професіоналів високого рівня. Усе це є передумовою запоруки чималих перспектив подальшого розвитку вітчизняного гітарного виконавства.

Сучасні українські композитори в своїй творчості активно продукують нові форми і методи. Поряд з оперуванням модерновими техніками, митці знаходяться в пошуку синтезу різних жанрів і стилів, що є однією з характерних рис постмодернового напрямку мистецтва. На наш погляд, перспективи розвитку гітарного мистецтва також криються в тісній взаємодії з неакадемічною музикою (джаз, фольклор).

Розглянемо названі тенденції на прикладах.

Київський композитор та гітарист Олег Солов'яненко написав твір на іспанській фольклорній основі, спираючись на класичну форму фантазії: в «Іспанській фантазії» він запозичив тему з опери «Кармен» Ж. Бізе, використав мелодико-ритмічний малюнок танцю «Сальвадор» та інше.

Серед творів для гітари-соло в доробку Юрія Стасюка (композитор має на меті популяризацію української музики в цілому і гітарної зокрема, тому своїми композиціями він створює репертуарну базу від початкової музичної освіти до професійного рівня) особливо цікавим з точки зору навчального репертуару є цикл «6 сонат», в яких поєднані строга класична форма і сучасна ритміка та гармонія.

Цікавим є доробок композитора Юрія Радзецького, який поєднує такі музичні стилі, як сучасна академічна музика, неокласика, неоромантика, авангард, постмодернізм.

Однією зі стильових ознак сучасної гітарної музики є синтез елементів українського фольклору і класичного джазу. Такими особливостями відмічені твори

композиторів-гітаристів Ю. Стасюка, М. Вігули, А. Андрушка для гітари-соло, гітарних ансамблів та інструментальних ансамблів з гітарою.

«Мрії» - програмний твір Ю. Стасюка для гітари соло. Ліричний настрій, який запрограмовано у назві, створюється з перших тактів: враження легкості підкреслюється за допомогою нестійких акордів, мажорний лад з використанням понижених ступенів додає джазового звучання.

Для гітарного дуету виконавців-початківців написаний «Блюз для двох», мелодика якого побудована на блюзовому ладі. Твір має характерний для блюза чотиридольний розмір, ще одною характерною рисою блюзу є використання у викладі матеріалу «питально-відповідної» структури.

«Джаз-етюд» (2005) Ю. Стасюка - ще один яскравий приклад синтезу національного фольклору з рисами джазової музики. В творі поєднуються джазові гармонії і гуцульський лад, ліричний мелодизм і свінгування. Завдяки ритмічним складнощам і швидкому темпу цей твір досить складний для виконання, а високий художній рівень «Джаз-етюду» дозволяє виконувати його в навчальному репертуарі як п'єсу.

Говорячи про авторів сучасної гітарної музики, що поєднують джазові та українські народні мотиви, неможливо оминати і творчість композитора і гітариста Андрія Андрушка (1976 р.н.).

Фантазія на тему української щедрівки «Чи дома, дома пан господар» для двох гітар зберігає всі характерні особливості жанру інструментальної фантазії, якому притаманні імпровізаційність, чергування декілької музичних образів, свобода розвитку тематичного матеріалу. Окрім базування на фольклорному першоджерелі проявляються і джазові виразні засоби, наприклад, різноманітні колористичні прийоми (гліси, підтягування струн із зміною звуковисотності, флажолети).

Елементи джазової, імпровізаційної музики зустрічаються і у «Диптиху» для двох гітар А. Андрушка, написаному у стилі джаз-ф'южн, для якого є характерним симбіоз джазу і різних напрямків сучасної музики (поп, рок, фолк тощо).

Джаз є улюбленим стилем Михайла Вігули (1981), більшість його композицій є джазовими творами, хоча він часто звертається і до українського фольклору.

Один з найвідоміших творів М. Вігули - «Джаз Фантазія No1» для гітари соло.

Імпровізаційний вступ (повільний темп, арпеджовані септ- і нонакорди, хроматизована мелодія в блюзовому ладі) готує появу трьох різних тем, контрастних за фактурою, темпом, колористичними прийомами. Перша тема вирізняється джазовим колоритом, з характерною ритмікою. Вона починається флажолетами, потім проходить в акордовому викладі.

Наукова новизна статті заключається в наданні цілісної характеристики новітнього національного гітарного репертуару, створеного наприкінці ХХ - в перші десятиліття ХХІ століття, та провідних тенденцій розвитку гітарного мистецтва з точки зору синтезу виконавської та педагогічної площин, яка базується на особистому практичному досвіді автора.

Висновки. Розвиток школи виконавського мистецтва на різних етапах навчання завжди передбачає засвоєння накопленого попередніми поколіннями музично-нотного доробку і, обов'язково, знайомство з новими творами. Диференційований підхід до навчання та складання методично продуманих програм, які будуть підкорені ідеї збереження накопленої поколіннями композиторів спадщини у поєднанні з опануванням нових творів національної школи, є одною з головних умов успішної роботи тандему викладача та учня.

Серед сучасних українських гітаристів, які належать до когорти молодих композиторів, не складно знайти яскравих репрезентантів сучасної композиторської творчості України, митців високого рівня, які пропагують мистецтво на Україні і за її межами, їхні творчі доробки різножанрові й відрізняються стилістично, але об'єднує сучасні твори для гітари висока професійна майстерність, розкриття нових перспектив для розвитку української гітарної музики.

Найчастіше композитори не дотримуються в творчості якогось одного стилю, їх твори - це сполука різних напрямів, стилів, прийомів гри, елементів музичної мови: академічна музика і фольклор, фольклор і джаз, тощо.

Українські композитори-гітаристи намагаються розкрити всі виконавські можливості інструмента, долучаючи до арсеналу класичної гітари специфічні виконавські прийоми, які не є притаманні цьому інструменту. Створення сучасного репертуару для класичної гітари має вирішувати питання об'єднання всіх існуючих прийомів гри, які властиві класичній, джазовій,

фламенко та рок- школам. Спирання на національний фольклор дає можливість композиторам створити унікальний музичний проект, що може репрезентувати українську музику на світовій музичній сцені.

Література

1. Блажевич В. Еволюція розвитку виконавських традицій гітарного мистецтва у вітчизняному культурно-освітньому просторі. Естетика і етика педагогічної дії. 2017. № 15. С. 107-114.
2. Давидов М. Історія виконавства на народних інструментах. (Українська академічна школа) : підручник для вищих та середніх музичних навч. альних закладів. Київ : НМАУ ім. П. І. Чайковського, 2005. 592 с.
3. Иванников Т.П. Постмодернистские тенденции в гитарной музыке. Музичне мистецтво : зб. наук. пр. Донецьк–Львів, 2010. Вип. 10. С. 185–196.
4. Коваленко А. С. Розвиток вітчизняної інструментальної гітарної освіти другої половини ХХ – початку ХХІ століття. Новий вимір науки та освіти. Педагогіка та психологія. 2017. Вип. V (61). С. 86-91.
5. Манилов В. Твой друг гитара : навчальний посібник. Київ : Музична Україна, 1993. 204 с.
6. Мошак Е. Гитарная музыка как объект современного музыкознания. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти : зб. наук. пр. Харків : ХДУМ ім. І.П.Котляревського, 2012. Вип. 34. С. 259-268.
7. Сидоренко В. Внесок М. Скорика та представників його школи до українського гітарного мистецтва. Музичне мистецтво і культура. Науковий вісник Одеської державної музичної академії ім. А.В. Нежданової. Одеса, 2008. Вип. 9. С. 211-219.
8. Тущенко М. «Іспанський концерт» М. Стецюна: до питання створення національного репертуару в галузі гітарного мистецтва. Проблеми взаємодії мистецтва, педагогіки та теорії і практики освіти «Гітара як звуковий образ світу: виконавське

мистецтво та наука» : зб. наук. пр. Харків: ХДУМ ім. І.П.Котляревського, 2008. Вип. 23. С. 119-128.

References

1. Blazhevych V. (2017). The evolution of the development of performing traditions of guitar art in the domestic cultural and educational space. Aesthetics and ethics of pedagogical action, 15, 107-114 [in Ukrainian]
2. Davydov M. (2005). History of performance on folk instruments. (Ukrainian Academic School). Kyiv : the NMAU named after P. I. Tchaikovsky [in Ukrainian]
3. Ivannikov, T.P. (2010). Postmodern trends in guitar music. Musical art : Collection Science work, 10 , 185–196. Donetsk–Lviv [in Ukrainian]
4. Kovalenko A. S. (2017). Development of domestic instrumental guitar education in the second half of the 20th - beginning of the 21st century. Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology, V (61), 86-91 [in Ukrainian]
5. Manylov V. (1993). Your friend is the guitar. Kyiv : Muzychna Ukraïna [in Ukrainian]
6. Moshak, E.G. (2012). Guitar music as an object of modern musicology. Problems of the interaction of art, pedagogy and the theory and practice of education. Collection Science work of the KSUM named after I. P. Kotlyarevsky, 34, 259-268. Kharkiv [in Ukrainian]
7. Sydorenko, V. (2008). Contribution of M. Skoryk and representatives of his school to Ukrainian guitar art. Musical art and culture. Scientific Bulletin of the Odesa State Music Academy named after A. V. Nezhdanova, 9, 211-219). Odesa [in Ukrainian]
8. Tushchenko, M. (2008). "Spanish Concert" by M. Stetsyun: to the issue of creating a national repertoire in the field of guitar art. Problems of the interaction of art, pedagogy and the theory and practice of education. Collection Science work of the KSUM named after I. P. Kotlyarevsky, 23, 119-128. Kharkiv [in Ukrainian]

*Стаття надійшла до редакції 12.04.2023
Отримано після доопрацювання 15.05.2023
Прийнято до друку 23.05.2023*